





# De terreuraanslag

Bewustwording

Hannah Elisa Walsh



## Voorwoord

Het was voor mij een bijzondere ervaring om mijn gedachten op papier te zetten.

Een aantal elementen in dit boek zijn autobiografisch.

De personages in dit boek zijn echter fictief.

Een aantal mensen wil ik bedanken voor hun morele steun.

Mijn dochter die vindt dat ik door moet gaan met schrijven.

Mijn man die mij altijd met raad en daad bijstaat.

Mijn vrienden die er altijd voor mij zijn.

Mijn psychiater die mij geholpen heeft om mij bewust te worden van mijn eigen kracht en positieve eigenschappen.

Hannah Elisa Walsh



1.

Eliane zat naar Buitenhof te kijken.

Er was net een onderwerp aan de orde over de multiculturele samenleving. De telefoon ging.

‘Met Eliane van den Bergh’ ‘Hallo met Joan van Amstel.

Ik ben bezig een reünie te organiseren voor onze voormalige klas van de lagere school. We hebben een heel leuk programma samengesteld. Het lijkt me erg leuk als je ook komt.’

Eliane dacht: ‘Wie was Joan ook al weer? Was zij niet dat meisje dat vaak een paars rokje droeg?’ ‘Ik weet het nog niet, wanneer hebben jullie het gepland?’

‘Veertien augustus.’

‘Kun je morgen terugbellen?’ ‘Ik heb mijn agenda niet bij de hand en ik weet niet of ik kan.’

Oké hoe laat?’

‘Morgenmiddag is goed, mijn mobiele nummer is: 061580124.’

‘Prima’, dan bel ik je morgen terug.’

Eliane ging weer voor de tv zitten. Max Pam was net bezig met zijn column over de oorlogsmisdadiger Demjanjuk. Afschuiven van verantwoordelijkheid nemen voor eigen daden ging er door haar heen.

Haar gedachten dwaalden af. Ze moest nog veel doen voor morgen, het zou weer een volle lesdag worden.

Welke onderwerpen zou ze morgen ook al weer moeten behandelen? In de ene klas was ze nog bezig met ‘Europe is one’ en in de andere klas met ‘Vulcanism’.

Ze hield van dat onderwerp, maar meer nog van dat ze alleen in de Engelstalige afdeling les gaf. Dat schiep qua taal en cultuur een zekere afstand.

Dat voelde prettig voor haar en het had ook iets vertrouwds. Ze had zich gelukkig gevoeld in de periode dat ze bij haar familie in de Verenigde Staten had gewoond.

‘Nu geen tijd meer verdoen,’ dacht ze, ‘aan het werk met de lessen voor morgen.’ Ze deed de tv uit en begon wat op te zoeken over ‘Europe’. Terwijl ze aan het werk was schoot haar te binnen dat ze de komende week een afspraak had met haar psychiater, dr. van Oortmaersen. Ze bladerde in haar agenda en daar stond het: a.s. dinsdag om 9.30.

‘Dat kan er ook nog bij deze week. Nu verder met ‘Europe is one’.

Het viel haar op dat Europa wel erg positief werd afgeschilderd in het lesboek. Gezamenlijke waarden van democratie, mensenrechten en vrijheid, een grote ‘family of Europe’. ‘Wat een propaganda eigenlijk. European family?’ ‘Als iets al kenmerkend is voor Europa, is het de gezamenlijke geschiedenis van een heleboel oorlogen,’ dacht ze.

Hoe zou ze dat nu in de les verwerken? Even googlen. Ze vond een bijzondere cartoon. Het stelde in een simpel beeld een deel van de geschiedenis van Europa voor met een verwijzing naar de Eerste en Tweede Wereldoorlog. Dit kon ze als introductie gebruiken voor de les.



2.

Dr. van Oortmaersen keek nog even in zijn aantekeningen van de vorige sessie. Eliane had onder andere vermeld dat ze zich zo inferieur voelde. Hij had gevraagd waar dat gevoel op gebaseerd was. Eliane wist het niet precies.

Hij las, 'Cliënte heeft veel potentie maar kan niet in eigen talent en potentie geloven, heeft weinig zelfvertrouwen, het lijkt wel alsof ze zichzelf naar beneden haalt. Heeft onnodig veel zelfkritiek.

Relatie met universitair docent is niet op een gezonde basis gestoeld geweest. Vertoont trekken van een Oedipuscomplex dat niet is uitgekristalliseerd. Gesprek over deze relatie in de therapie nog niet genoeg aan de orde geweest noch achterliggende patronen. Cliënte vermijdt dit onderwerp.' De psychiater keek op zijn horloge, het was tijd. Hij liep naar de wachtkamer om Eliane binnen te laten in zijn spreekkamer.

'Je kunt naar binnenkomen.' Hij gaf haar een hand en deed de deur van de spreekkamer dicht.

'Hoe ging het deze week ?' vroeg hij.

'Het gaat wel. Ik werd gebeld door Joan van Amstel.

Zij wil een reünie organiseren van onze vroegere lagere schoolklas. Ik weet eigenlijk helemaal niet of ik daar wel zo'n zin in heb.'

'Waarom denk je dat je daar geen zin in hebt ?' vroeg de psychiater. Er viel een korte stilte.

‘Ik weet het eigenlijk niet Het was eigenlijk geen fijne tijd op de lagere school.’

‘Kun je je herinneren waarom niet?’ Eliane zuchtte. Ze voelde duidelijk weerstand om terug te denken aan die periode. Het geschreeuw, het kapot gooien van haar speelgoed, het verscheuren van haar tekeningen en het uitschelden wanneer ze iets volgens haar moeder niet snel genoeg begreep. Ze kreeg een vervelend gevoel in haar buik.

‘Ik vond het heel vervelend en ik voelde me niet veilig. Ik werd gepest op school, omdat ik een bril had. Ze schreeuwden vaak ‘brillenjood!’ Dat was niet plezierig. Een keer liep ik van school naar huis. Er was een jongen in de klas die mij de hele tijd had gepest. Ik had me een keer naar hem omgekeerd en mijzelf verdedigd. Ik gaf hem een klap. Na schooltijd stond een groep van de klas mij op te wachten. Ze scholden, sloegen mij en wilden mij ophangen aan een boom.’

‘Kreeg je thuis steun, kon je er met je vader en moeder over praten?’ vroeg de psychiater. ‘Soms wel. Ik herinner mij dat mijn moeder heel vaak met de school belde. Haar klachten werden totaal niet serieus genomen. Er werd niets aan de situatie gedaan door de meeste leerkrachten. Het leek wel alsof ze dit gedrag goedkeurden, behalve meester Luining als ik het mij goed herinner.’

Maar mijn moeder was vooral met zichzelf bezig in die tijd. Ze was niet gelukkig met haar bestaan als huisvrouw. Ze gaf ons altijd de schuld dat ze voor ons moest zorgen, ze schreeuwde altijd: ‘ik ben jullie slavin niet!’

‘Welke tijd speelde dit ongeveer?’ vroeg de psychiater. Eliane dacht na, ze was niet goed in het zich herinneren van perioden. ‘Ik geloof zo midden jaren zestig.’

‘Wat voor gevoel gaf het jou dat je moeder zo schreeuwde?’

‘Een heel onveilig gevoel, ik wilde wegvlugten.’

‘Waar was je vader in zulke situaties?’ vroeg de psychiater.

‘Mijn vader was afwezig of op zijn werk, wanneer hij wel thuis was, zat hij in zijn werkplaats, zij kon haar gang gaan.’ Eliane voelde zich ineens heel erg moe, ze wilde naar huis. De psychiater rondde de sessie af. Ze maakten een nieuwe afspraak.

Tijdens de busrit dacht ze na over de sessie met haar psychiater.

Thuis aangekomen ging de telefoon terwijl ze haar jas uitdeed. Ze rende de kamer in en nam op.

‘Hallo met Joan. Heb je al besloten of je naar de reünie komt? Ik heb ook nog even met je moeder gebeld, ze zei dat je het heel leuk zou vinden.’

‘Ik kom niet Joan.’

‘Maar waarom niet? ‘We hebben een heel erg leuk programma. Meester Luining is er ook, die kon altijd zo mooi over geschiedenis vertellen. Kun je de vijfenzeventig euro niet betalen?’

‘Nee Joan dat is het niet. Ik heb pijn in mijn rug en ik ben moe, ik heb er geen zin in.’

‘Heel erg jammer Eliane, want het wordt vast een hele leuke dag. Bijna iedereen komt.’

‘Ik wens je een fijne reünie, Joan. En de anderen ook.’  
‘Nou, het beste er maar mee,’ antwoordde Joan. Eliane legde de hoorn neer en liep naar de keuken om koffie te zetten.

Ze pakte de krant en zag dat Josh een artikel had geschreven over de politieke realiteit van de Nederlandse verhoudingen. De essentie van het artikel kwam er op neer dat ‘links’ en ‘rechts’ achterhaalde begrippen zijn in de huidige politiek. Dat we tot een andere, meer inzichtelijke typering moeten zien te komen om de verhoudingen goed te kunnen indelen. Eliane merkte dat het artikel van Josh haar raakte. Niet zo zeer de inhoud, want zijn politieke theorieën kende ze wel, maar het feit dat het door hem was geschreven. Ze dacht aan de tijd dat ze een relatie met hem had. Zij was studente, hij was docent. De eerste keer dat ze hem zag, maakte diepe indruk op haar. Het was in de hal van het academiegebouw. Josh droeg groene laarzen, het was regenachtig weer geweest. Eliane liep door de draaideur en zag Josh staan. Ze keken elkaar aan en het leek net alsof ze elkaar aan het doorgronden waren terwijl ze elkaar nog nooit eerder hadden gezien. Josh zei later: ‘Ja Eliane, het is een klassieke geschiedenis, ons verhaal samen.’ Ze had destijds de omvang van die woorden niet helemaal begrepen. Ze zat vol spanning over haar afstudeerscriptie. Nu had ze soms, wanneer ze weer wat over Josh hoorde in de media of een artikel van hem las, het gevoel dat ze beter beseftte wat hun relatie had betekend.

Ze legde de krant neer en pakte haar agenda. Even kijken wat ze nog moest voorbereiden voor morgen. Eén klas was nog bezig met project 'Europe'. Het volgende hoofdstuk ging over de uitbreiding van de laatste vijftien jaar. Bij dit hoofdstuk maakte ze een groepsopdracht met presentatie. De andere klas ging een artikel lezen over 'vulcanism'.

Het was nu actueel, omdat er net een vulkaan was uitgebarsten op IJsland. Dat kon ze in de les gebruiken. Ze vond het plezierig om les te geven op haar voormalige middelbare school. Aan deze school had ze goede herinneringen. Soms had ze flashbacks terwijl ze door school liep. In de hoek van de aula was een plekje, waar ze als leerling vaak op de verwarming had gezeten. Dat voelde veilig. Er was een docent uit die periode die er nu nog werkte. Ze keek in haar agenda of ze nog meer moest doen voor morgen. Dat was niet het geval. Oh ja, morgen weer een afspraak met dr.van Oortmaersen om 16.00 uur, las ze.

3.

Eliane stapte de bus uit en liep naar de praktijk van dr. van Oortmaersen. De lessen waren goed verlopen. De groepsopdracht bij project Europe was goed uitgekapt. De presentaties waren origineel en kwalitatief van een hoog niveau geweest. Met een tevreden gevoel dacht ze terug aan deze lesdag. Ze deed de deur van de praktijk open en ging in de wachtkamer zitten.

De wachtkamer was sober ingericht. Een paar stoelen, een tafeltje met daarop wat tijdschriften, een apparaat waar je wat water kon tappen en twee reproducties aan de muur. Eén van het werk van Miro en één van het werk van George Braque uit zijn kubistische periode. Eliane pakte een tijdschrift. Op de cover stond: 'Ik vluchtte voor de dominee hij kon niet van mij afblijven.' Voordat ze aan het lezen van het artikel kon beginnen, deed dr. van Oortmaersen de deur open en zei: 'Je kunt binnen komen.' Eliane liep naar binnen en ging zitten.

'Hoe gaat het deze week?' vroeg de psychiater.

'Ik zag een artikel van Josh in de krant.'

'Waar dacht je aan terwijl je zijn artikel las en wat voelde je daarbij?' vroeg de psychiater.

'Ik dacht aan onze relatie, aan het gevoel dat ik er eigenlijk niet mocht zijn. Wanneer ik bij Josh sliep door de week dan mocht ik de telefoon niet opnemen. Josh bepaalde eigenlijk alles.'

'Wat bepaalde hij dan?' vroeg de psychiater.

'Wanneer hij me wilde zien en wat we gingen doen.'

Eén keer reden we midden in de nacht naar de kust. We stopten bij de kust en Josh zei: ‘Dit is eindeloos.’ We hadden een paar flessen wijn bij ons. Die dronken we op. Josh had te veel gedronken, maar moest nog wel naar huis rijden. We werden aangehouden door de politie, maar na een kort praatje konden we doorrijden. De lege flessen klotsten tegen elkaar aan. Josh zei: ‘Dit had wel verkeerd kunnen aflopen.’ Eenmaal thuis gekomen doken we zijn bed in. Josh schoof in mij en zei: ‘Als we nu zo eens in slaap vallen in elkaar.’ Ik zei niets en liet het gebeuren, het was zijn idee. Hij vroeg nooit hoe ik mij voelde. Hij deed wat hij zelf wilde. Ik voelde mij de mindere van hem, maar ik was ook verliefd.

De volgende dag zat ik dan weer als studente in de collegebanken en gaf hij college over politieke theorie. Ik vond dat een erg leuk vak; zijn vak dus. Josh zei altijd dat ik zulke moeilijke vragen stelde en de juiste vragen volgens hem. Ik had geen idee, want dat gebeurde helemaal niet bewust. Het kwam voort uit intuïtie.

Wanneer we elkaar ‘s avonds dan weer bij hem thuis troffen, speelden we muziek samen. Hij op de piano en ik op mijn fluit. Door de week waren we vanaf dinsdag tot en met donderdag bij elkaar in zijn huis.’

‘Waarom niet in het weekend?’ vroeg de psychiater. Hij had nog een vriendin die in Den Haag woonde. Hij vertelde dat die relatie al tijden niets meer voorstelde, maar die vriendin kwam wel elk weekend langs. Nou ja, bijna ieder weekend. Dan mocht ik geen contact met hem zoeken en als ik soms belde was het stevast: ‘Oh, dan bent u verkeerd verbonden.’

‘Welk gevoel gaf jou dat?’

‘Nou ik weet het eigenlijk niet, ik voelde me soms verdoofd. Ik keek uit naar de dag dat we elkaar weer zouden zien. Soms was ik heel erg moe na een paar dagen met Josh te hebben samengeleefd. ‘Hoe oud was je destijds?’ ‘Ik was tweeëntwintig.’

‘Hoe oud was Josh?’ ‘Zevenendertig.’ ‘Josh was gepromoveerd. Hij had net een inleiding geschreven bij een boekje over de filosoof Kierkegaard. Die inleiding heeft hij aan mij opgedragen. Heel lief, hij schreef mij ook altijd brieven.’ ‘Heb je die nog?’ ‘Ja, ik geloof dat ik er nog wel een paar heb.’

Eliane dacht aan de periode dat ze brieven van Josh ontving. Josh had geen gemakkelijk handschrift en ze zat altijd ingespannen te lezen wat er nou precies stond. Soms schreef Josh over wat hem bezig hield in zijn vakgebied. Eens had hij gezegd: ‘We worden beroemd Eliane!’ Destijds had ze een opdracht om een boekje te illustreren voor een wereldcongres. Eliane had besloten om na de afronding van haar studie politicologie naar de kunstacademie te gaan. Die wens had ze al heel lang. Tijdens haar middelbare schoolperiode had ze op zestienjarige leeftijd al toelatingsexamen gedaan voor een vooropleiding van de kunstacademie. Daar was ze voor geslaagd. Elke zaterdag ging ze een hele dag naar de academie om te tekenen en te schilderen. Ze was de jongste leerling. Ze besepte nu dat ze eigenlijk gewoon direct naar de academie had willen gaan. Haar moeder was daar altijd erg op tegen geweest.



‘Daar verdienen je toch niets mee?’ zei ze altijd. ‘Wat heb je daar nu aan? Daar koop je toch totaal niets voor?’ Je kunt er toch nooit van leven. En zo bijzonder is het nou ook weer niet, ten slotte gaat het allemaal om geld en om zo veel mogelijk geld verdienen.’

In die periode kwam er regelmatig een huisvriend op bezoek. Hij was een Amerikaans historicus. Hij moest regelmatig voor kerkelijk historisch onderzoek in Europa zijn. Eliane’s familie had de gewoonte om mensen gastvrij te ontvangen. Dr. Friedlander was onder de indruk van haar tekeningen en om haar een hart onder de riem te steken om door te gaan met schilderen kocht hij een klein schilderij van haar voor driehonderd dollar. De dollar was ongeveer drie gulden waard geweest. Dus had ze haar eerste negenhonderd gulden verdiend. Haar moeder zei: ‘Ach dat stelt toch helemaal niets voor zo’n schilderijtje verkopen. Wat is nou die paar dollar?’ ‘Waar denk je aan?’ vroeg de psychiater. ‘Ik dacht aan mijn moeder, hoe ze reageerde op de verkoop van mijn eerste schilderij aan dr. Friedlander.’

‘Hoe reageerde ze dan en wat voor gevoel had je daarbij?’ vroeg de psychiater.

‘Ze reageerde nogal bagatelliserend. Ze vond de verkoop van zo’n schilderijtje van ondergeschikt belang. Ik voelde me niet gesteund. Ze vond dat ze zelf meer geld verdiende met verkopen van antiek.’

Ze zuchtte. Dit was een mild voorbeeld van hoe haar moeder haar altijd kleinerde, haar het gevoel gaf dat ze eigenlijk niets waard was. Dat het er totaal niets toe deed wat ze maakte, of ondernam.

Haar moeder gaf haar altijd het gevoel dat ze in haar schaduw moest staan alsof ze zelf niet tot bloei mocht komen.

Eliane was altijd op haar hoede geweest. Haar moeder kon zonder enkele aanleiding in woede uitbarsten. Dan begon ze te schreeuwen, gooide allerlei dingen kapot tegen de muur. Zij en haar zusje Suzanne kropen dan in een hoekje en ze hoopten dat het snel voorbij was. Haar vader zei meestal niets. Hij was niet tegen haar woede uitbarstingen opgewassen en ging stil aan tafel zitten. Soms was haar moeder zo kwaad dat ze zei: ‘Ik ga hier weg en ik kom nooit meer terug!’ Dan zaten Eliane en haar zusje Suzanne angstig in een hoekje, Suzanne vroeg dan aan haar: ‘Gaat mama weg? Komt mama niet meer terug?’ Eliane probeerde dan haar zusje te troosten. Haar zusje Suzanne, was een mager klein meisje dat aan astma leed in die tijd. Soms had ze het zo benauwd dat ze via een molentje medicijnen moest inhaleren. Eliane’s moeder vond het vervelend dat deze medicijnen steeds opnieuw moesten worden aangeschaft. Dr. van Oortmaersen keek even in zijn aantekeningen. Hij was er van overtuigd dat zijn cliënte in ging zien dat er een verband bestond met de ongelijkwaardige relatie die ze met Joshua had gehad en de relatie met haar moeder. Maar hij zei niets. Er was maar één manier om tot inzicht te komen en dat moest van haarzelf komen volgens hem. Soms had ze depressieve neigingen, maar ze was niet manisch depressief in de vorm van een biopolaire stoornis.

Hij overwoog op geen enkele manier haar medicijnen voor te schrijven. Dat was volgens hem niet nodig. Hij benadrukte vaak haar gezonde en sterke kanten. ‘Ik geef je de aandacht, die je gemist hebt,’ zei hij dan. Je bent niet ziek, maar je hebt behoorlijke klappen opgelopen in je jeugd. Hij liet Eliane zelf analyseren. Daar gaf hij dan commentaar op wanneer hij dat nodig achtte.

‘Het is tijd’, zei hij. ‘Laten we een nieuwe afspraak maken. Kun je over twee dagen om 17.00 uur?’ Eliane keek in haar agenda en zei: ‘Ja dan kan ik wel.’ Ze schreef de afspraak op in haar agenda. Ze gaf haar psychiater een hand en liep zijn spreekkamer uit. Ze besepte dat ze heel veel intieme details van haar jeugd met hem deelde. Ze vond dr. van Oortmaersen sympathiek, maar ze was niet verliefd op hem. Ze had gelezen dat zo’n verliefdheid in therapie kon voorkomen. Haar oom die ook psychiater was, noemde dat ‘overdracht’. Ze liep naar de bus en was met haar gedachten nog bij de therapiesessie. Ze besepte dat er nog zo veel niet was gezegd. Ze voelde zich somber en had nauwelijks oog voor de mooie omgeving waar de praktijk van haar psychiater zich bevond. Het was een typisch eslandschap. Boerderijen rondom een brink met prachtige oude eikenbomen. In de omgeving van het dorp bevonden zich korenvelden, kleine stukjes bos en weilanden die soms waren omringd door authentieke houtwallen. Ze ging bij de bushalte staan. De bus arriveerde.

Ze stapte in en viel tijdens de rit in slaap.

Met een schok werd ze weer wakker. Ze stapte uit en liep naar huis.

Ze was nog maar net binnen of de telefoon ging.

‘Met je moeder hier.’ ‘Hè,’ dacht ze. ‘Dat kan er ook nog wel bij vandaag.’ Haar moeder vond het haar plicht Eliane van tijd tot tijd te bellen om zelf het gevoel te hebben dat ze het toch echt goed met haar dochter voorhad.

Haar moeder begon te ratelen. ‘Ik geef helemaal niet om wonen bij water hoor, ik ga binnenkort weer een nieuw appartement kopen. Daar wil ik een nieuwe keuken in laten plaatsen.

Het is geen dure keuken, maar vijftienduizend euro. Ik ga dit huis verkopen. Ik hoop dat ik er drie ton voor kan krijgen. Dan kan ik een winst maken van honderdduizend euro. Ik moet nu ophangen hoor! Ik hoorde dat je in Parijs gaat exposeren? Laat je me even weten hoe veel je verkoopt? Je moet er minstens tienduizend euro aan verdienen, want anders is zo’n expositie toch volledig mislukt.’

Ik moet nu ophangen, want ik moet nog een reis boeken naar je zus in India. Ik vlieg natuurlijk 1<sup>e</sup> klas, want economyclass is niet goed voor mijn hart. Zeg, tot ziens hè?’

‘Ja moeder tot ziens.’ Ze dacht aan de woorden die dr. van Oortmaersen eens tijdens een sessie had uitgesproken: ‘jouw moeder hecht aan uiterlijke schijn, waaraan zij een soort status toekent.’ Eliane maakte een kopje koffie en ging zitten.

Nadat ze een kopje koffie had gedronken, ging ze in haar werkkamer achter haar computer zitten.

Even kijken wat voor mail ze had vandaag. Een mailtje van haar galeriehouder uit Parijs. Hij schreef dat hij tevreden was over de foto's die ze had gestuurd voor de uitnodiging van de opening. Said woonde al meer dan dertig jaar in Parijs, waar hij een galerie was begonnen in hartje van de stad vlakbij het Louvre. Eliane had hem 10 jaar geleden voor het eerst ontmoet. Ze had met een vriendin Nadine een paar dagen in Parijs doorgebracht. Nadine was afkomstig uit Quebec. Ze was voor haar grote liefde naar Nederland geëmigreerd. Ze hadden op uitnodiging van Said de galerie bezocht.

Nadine had het gesprek met Said gevoerd. Er was tijdens het gesprek de intentie uitgesproken om een expositie te maken met haar werk.

Dit jaar zou haar expositie plaatsvinden. Ze had een serie schilderijen gemaakt over kusten. Ze had een tijdlang in Ierland gewoond. Naast haar baan in een callcenter had ze iedere vrije minuut besteed aan tekenen en maken van foto's. Op grond hiervan was een mooie serie schilderijen ontstaan over de schitterende Ierse kusten, het sprookjesachtige landschap en het bijzondere licht.

De galerie die Said in Parijs had opgebouwd presenteerde kunstenaars uit diverse landen met een verschillende culturele achtergrond. Het beeldende werk wat tentoongesteld werd was heel verschillend van stijl. Dit was niet gebruikelijk in de galeriewereld.

Meestal exposeerde een galerie kunstenaars die qua stijl een zekere verwantschap hadden.

Said nodigde kunstenaars uit voor een expositie, omdat hij een verwantschap voelde met het beeldende werk.

Een vaste stijl voor een visitekaartje van zijn galerie vond hij niet essentieel.

Hij was een aantal maanden geleden bij haar op atelierbezoek geweest. Ze hadden daarna wat gedronken in de Ierse pub vlakbij het atelier. Said had een niet te definiëren accent in zijn Frans. Hij vertelde over zijn Koerdische familie die in Denemarken, de VS en Frankrijk woonde. Ze waren gevlucht uit Irak.

Het was een gezellig weekend geweest. Said had bij Eliane en haar man gelogd. Haar man die egyptologie had gestudeerd, kon het goed vinden met Said, die goed belezen bleek.

Het contact met Said verliep over het algemeen plezierig, soms was hij niet altijd zo communicatief. Eliane wilde altijd direct antwoord op haar vragen, het ging haar nooit snel genoeg. Bij niemand eigenlijk.

Ze las nog een aantal andere mailtjes voordat ze computer afsloot. Ze moest nog aan het werk voor de komende lesdag. Dat zou een bijzondere dag worden, want de inspectie zou komen kijken of het Engels op niveau was in de Engelstalige afdeling van de school. Voordat Eliane was begonnen aan de ziektevervanging, was de Engelstalige afdeling het certificaat kwijt geraakt. Het Engels van de docenten was onder de maat volgens de inspectie. Eliane had een aantal speciale lessen voorbereid met een bijbehorend lessenpakketje.

4.

*‘Good morning, do you mind if I join your lesson?’*

vroeg de onderwijsinspecteur. *‘No problem. Please take a seat.’* Eliane had met haar klas afgesproken dat ze hun

best zouden doen in de les. Het was een leuke, maar rumoerige klas. Van collega’s had ze gehoord dat het de meest drukke klas was in veertig jaar. Zelf had ze geen last van deze ‘drukke’ klas. Ze deden hun werk goed, waren enthousiast, soms heel druk, maar ja wat wil je ook wanneer je met z’n drieëndertigen in een klaslokaal wordt gepropt omdat dat goedkoper is. En twee uur moeten wachten op de les *Geography/Social Studies* het 8<sup>e</sup> uur op vrijdagmiddag.

De les was op deze dag speciaal voor de inspectie naar het eerste uur verschoven.

Eliane was zich bewust dat de inspecteur achterin de klas zat. Het maakte haar toch wel nerveus, ze voelde zich bekeken. De les die ze had voorbereid ging over ‘happiness in Europe’. Het kon volgens het boek heel goed worden gemeten naar economische maatstaven. Wanneer je genoeg welvaart had, werd je volgens de schrijvers van het boek ook wel gelukkig.

Zelf vond ze deze redering een beetje onzinnig.

Natuurlijk maakt genoeg geld om van te leven je vrij van zorg over de dagelijkse beslommeringen van het kopen van voedsel en het betalen van je vaste rekeningen, maar om daar nou een geluksgevoel aan te koppelen?